

ROOIGEM EN DE BRUGSEPOORT TE GENT

Het gehucht Rooigem kan men binnen de Gentse Brugsepoortwijk situeren tussen de huidige Bevrijdingslaan, de Leie en Einde Were op Ekkergerm.

Gezien de spelling "Royengem (1325), "Roeyeghem (1334), "Royegem" (1347) heeft men tijdens de 14de eeuw en ook later blijkbaar gemeend dat die benaming iets met "Roy" of koning te maken had. (1).

Uit de verklaringen van dr. M. Gyseling blijkt duidelijk de vergissing.

De naam zou af te leiden zijn van het Germaanse "Rauhinga haim" of het heem, de woonplaats van de lieden van Rauho.

Er is veel kans dat een Frankisch hoofdman Rauho, gedurende zijn omzwervingen tijdens de volksverhuizingen, deze vlakte aan de Leiebocht voor zijn stamgenoten best bewoonbaar vond, misschien om de agrarische mogelijkheden, de aanwezigheid van vis, wild en gevogelte.

Omstreeks 640 werd het Rooigemgebied, samen met Ekkergerm, Mariakerke en Wondelgem door koning Dagobert aan de H. Amandus van de Sint-Baafsabdij geschonken. De heren van Dendermonde, voogden van de abdij, namen later dat gebied in persoonlijk bezit. (2).

Ser Raes van Gavere, de toenmalige eigenaar, verkocht in 1274 aan Gent, de gronden tussen de Leie en de hedendaagse Coupure, het zgn. "Ser Raes gherechte" waartoe Ekkergerm en Rooigem behoorden. Het duurde echter nog een paar decennia vooraleer Robrecht van Bethune, zijn leenheer en heer van Dendermonde, dat gebied aan Gent overmaakte. (3).

In de veertiende eeuw maakte Rooigem evenals de aangrenzende gronden der Vaernewycks deel uit van de "Vrijheid van Gent", een streek buiten de muren waarin de stad zekere rechterlijke en administratieve bevoegdheden had. De bevolking van het Rooigemgehucht en het omliggende buiten de stadspoort die naar Brugge leidde, bestond overwegend uit landbouwers en hoveniers. Dat bleef zo tot in de negentiende eeuw.

Wie het "Grote panoramische gezicht van Gent" van 1534 bekijkt (sinds 1931 toegevoegd aan de rijke collecties van het Bijlokemuseum en toegeschreven aan schilder Geraard Horenbaut), herkent bovenaan de stadspoort en de heerweg naar Brugge. Even buiten de poort ziet men enkele gewone huisjes doch vanaf het einde van deze korte rij bemerkt men de verspreide hoeven en de talrijke molens die het agrarisch karakter van deze streek onderstrepen. Heel duidelijk plaatste de ontwerper toen ook het beroemde Kartuizerklooster "Koningsdal" met het nabijgelegen "Motje" op zijn kaart. (foto 1).

Daarop komen we verder terug.

DE WAALPOORT OF BRUGSEPOORT

Tijdens de uitbreiding van Gent naar het noordwesten toe werd, aan het einde van

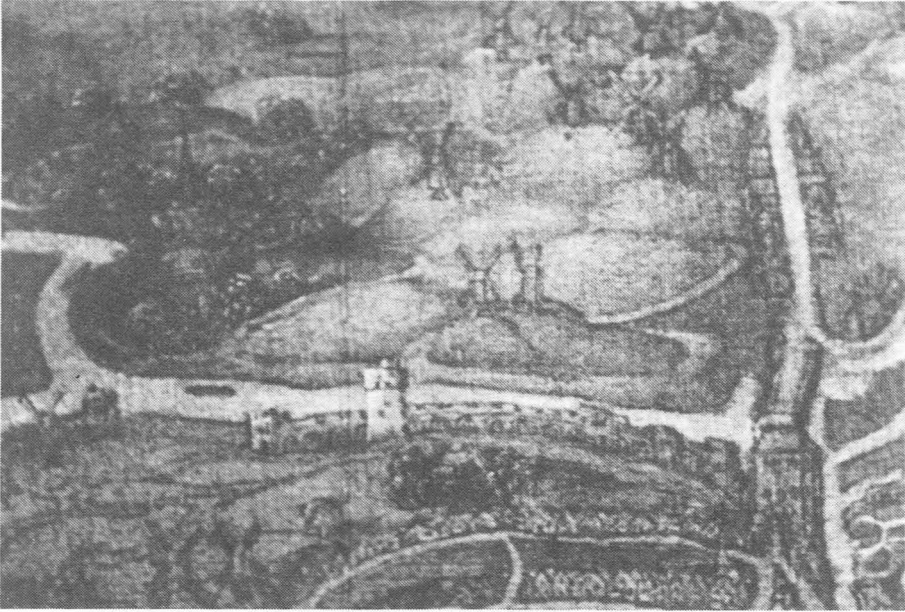

Foto 1. Detail "Panoramisch gezicht op Gent 1534". Waal- of Brugsepoort. Midden-links : "Koningsdal".

Foto 2. De Waal- of Brugsepoort ca. 1850, door A. Saurel (S.A.G.-Copyright).

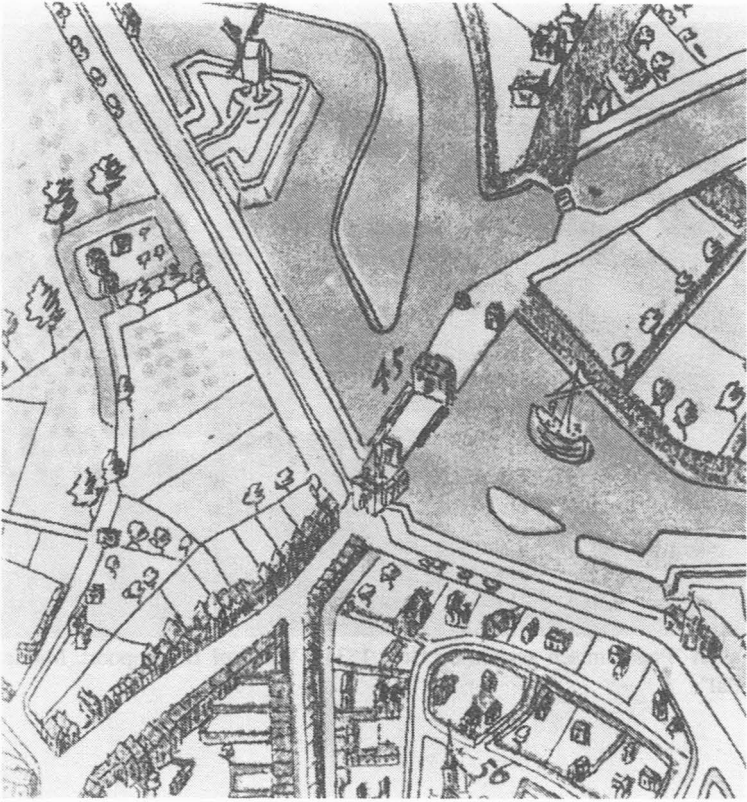

Foto 3. De Brugsepoort naar kaart van J. Horenbault (1619)

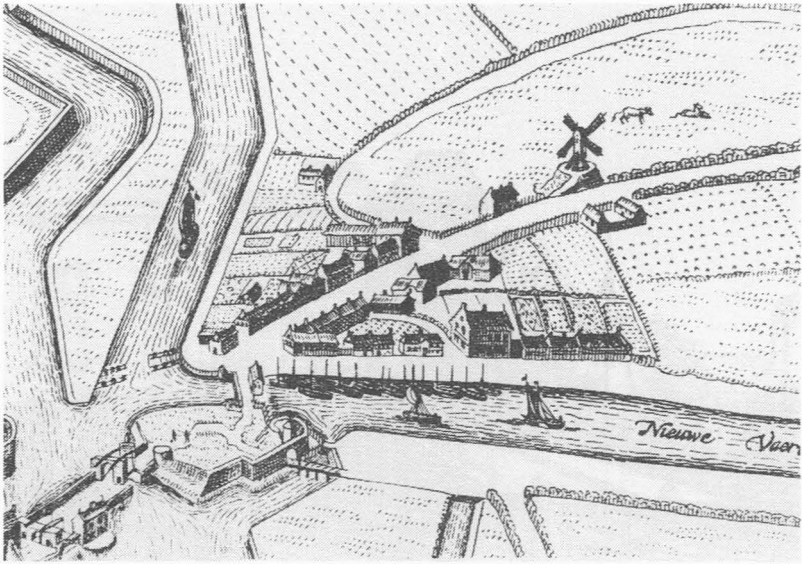

Foto 4. Brugsepoort en Nieuwevaart naar kaart van Hondius en Sanderus (1641).
(S.A.G.-Copyright).

de dertiende eeuw, grotendeels op de opgevlude stadsgracht, de Waaldam, een versterkte poort gebouwd : de Waalpoort, ook de Brugsepoort genoemd. (4). Poort en dam bleven tot in de negentiende eeuw bestaan.

Ondertussen werd de Brugsepoort in de vijftiende, zestiende en zeventiende eeuw gerestaureerd of herbouwd.

Op het "Panoramische gezicht van Gent" van 1534 was de poort smal. In de zeventiende eeuw werd ze, waarschijnlijk uit noodzaak breder, monumentaler opgetrokken. Na de voltooiing van het kanaal van Gent naar Brugge (de "Brugsevaart") in 1624 en de intense bedrijvigheid die bij de Waalpoort was ontstaan door de bargies die kort daarop tussen voornoemde steden door de Staten van Vlaanderen werden ingelegd, was ook het verkeer aldaar sterk toegenomen.

In het begin van de 18de eeuw was de Brugsepoort aan herstelling toe en ongeveer honderd jaar later, tijdens de Franse bezetting, werd er een wachthuis in empirestijl aan toegevoegd, hetgeen te merken is op een lithografie van A. Saurel, omstreeks 1850 getekend. (foto 2).

De *oude Brugsepoort* bevond zich ongeveer middenin de huidige Noordstraat. Toen de calvinisten, onder Jan van Hembyze en Frans van Ryhove, in 1577 meester van de stad waren geworden, besloten ze nieuwe fortificaties te laten bouwen.

Een *tweede poort* maakte deel uit van deze gordel.

Opgericht aan het nu bestaande kruispunt van de Brugsepoortstraat-Noordstraat en de Contributiestraat-Begijnhoflaan, stond deze poort op de as van haar naamgenote.

Op de kaart van Gent door J. Horenbault (foto 3) in 1619 en deze van Hondius en Sanderus (foto 4) in 1641 geconcipieerd, staan beide afgebeeld.

Gezien de miserabele toestand waarin de tweede poort verkeerde, werd deze in 1782, op bevel van keizer Jozef II gesloopt. (5).

De stadspoorten werden elke avond gesloten.

Tijdens de wintermaanden (vanaf 1 november tot begin februari) opende men de stadspoorten enkel om halfzeven 's ochtends en sloot men ze reeds opnieuw om vijf uur in de namiddag.

Gedurende de zomerperiode (vanaf 15 mei tot begin oogst) bleven ze open vanaf drie uur in de vroege morgen tot halftien 's avonds.

Voor de rest van het jaar veranderde de uurregeling al naargelang het lengen of korten van de dagen. Wie buiten de voorafbepaalde uren in of uit de stad wou, betaalde "poortgeld".

Nadat de Coupure (tussen 1751 en '53) was gegraven, lei men tussen de Brugsevaart en voornoemd kanaal een balk die de doorgang voor het verkeer te water versperde. (6).

Tijdens de graafwerken van de Coupure was er, tussen de binnenstad en het Rooigemgehucht een weg ontstaan. Daar kon men een bepaalde tijd de stad in

en uit zonder poortgeld te betalen. Doch de stadsmagistraten grepen spoedig in. Ze lieten, ca. 1755, over de zgn. "Driegatenbrug" (7) waar de gracht der stadsvesten in de Brugsevaart uitmondde, twee paviljoenen bouwen waartussen twee metalen hekkens de toegang afsloten.

Gelegen op het huidige Jan van Hembyzebolwerk heette dat complex officieel de "*Porte de Secours*" of hulppoort, waar ook poortgeld werd geheven.

Om echter de groenteboeren, de melkverkopers en marskramers die naar de stad kwamen, tegen afpersing te beschermen, werd vanaf december 1789, vanwege het stadsbestuur, toezicht aan de poorten gehouden. Het innen van poortgeld werd immers aan particulieren verpacht. (8).

Vanaf 1816 werd er tevens octrooi geheven, een tol op dranken, eetwaren, brandstof en bouwmaterialen. Dàt geld ging naar de stadskas.

Even nog dit. Toen koning Leopold I op 18 juli 1831 uit Londen, over Calais en De Panne, per rijtuig Gent passeerde, ontving hij aan de Brugsepoort de sleutels van de stad uit de handen van baron Charles Coppens, burgemeester van Heusden-Melle en bevelhebber van de Gentse openbare veiligheidsdiensten.

Met de afschaffing in 1860 der octrooirechten werden de stadspoorten overbodige monumenten. Zo ook de Brugsepoort die tijdens de volgende maanden werd gesloopt.

Dat zou een der oorzaken worden van de geweldige aangroei van de bevolking en de urbanisatie in het Rooigemgehucht en de latere Brugsepoortwijk.

HET ROOIGEMS KARTUIZERKLOOSTER "VALLIS REGALIS"

Door Bruno van Keulen werd in 1084 de Orde der Kartuziers bij Grenoble gesticht.

Vanaf de veertiende tot de zestiende eeuw werden in ons land verschillende kartuizerconventen opgericht.

Met de hulp van Brugse broeders werd één daarvan in 1327 door Simon Willebaert op Rooigem gesticht. Door hem werd het terrein daartoe van de Vaernewyck-familie afgekocht.

De graaf van Nevers onthief dat nieuw klooster van elke grondtaks en Simon de Mirabello, vriend van Jacob van Artevelde, werd een der belangrijke schenkers waartoe ook heel wat buitenlanders behoorden. (9) (10).

Men noemde dat klooster "Vallis Regalis", "Val Royal" of "Koningsdal", hetgeen gedeeltelijk te verklaren valt, omdat het in het dal van de Leie was gelegen. (11).

Men vergiste zich natuurlijk toen men zich steunde op het deel "ROY" uit de gehuchtnaam "ROYeghem".

Het klooster met zijn aanhankelijkheden bevond zich oostelijk van de Leie. Tegenwoordig zou men het situeren tussen de huidige Kaarderijstraat, de Rooigemlaan en de Drongensesteenweg.

Op een aquarel van P.J. Goetghebuer, naar het plan van F. Hogenberg in 1572

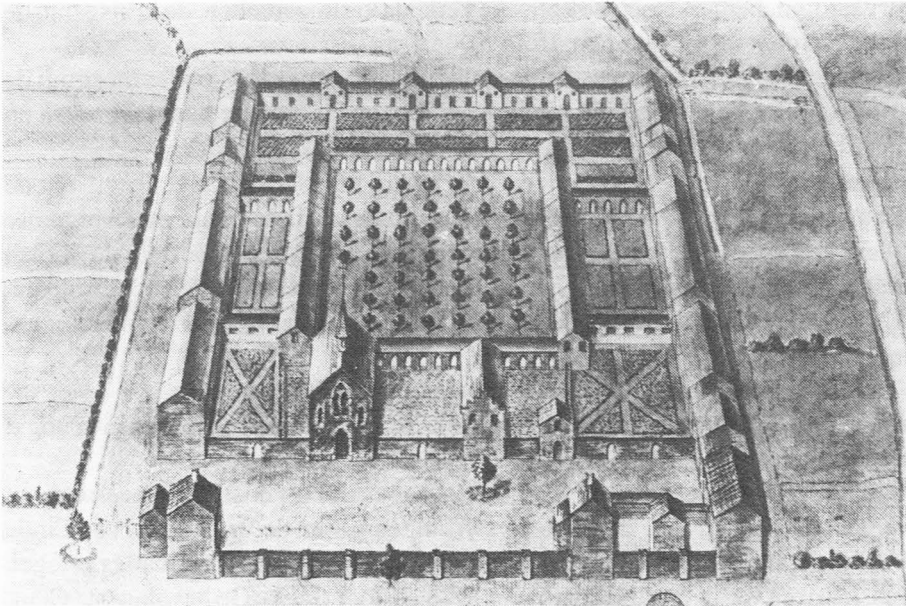

Foto 5. Kartuis Koningsdal naar plan F. Hogenberg (1572). (S.A.G.-Copyright).

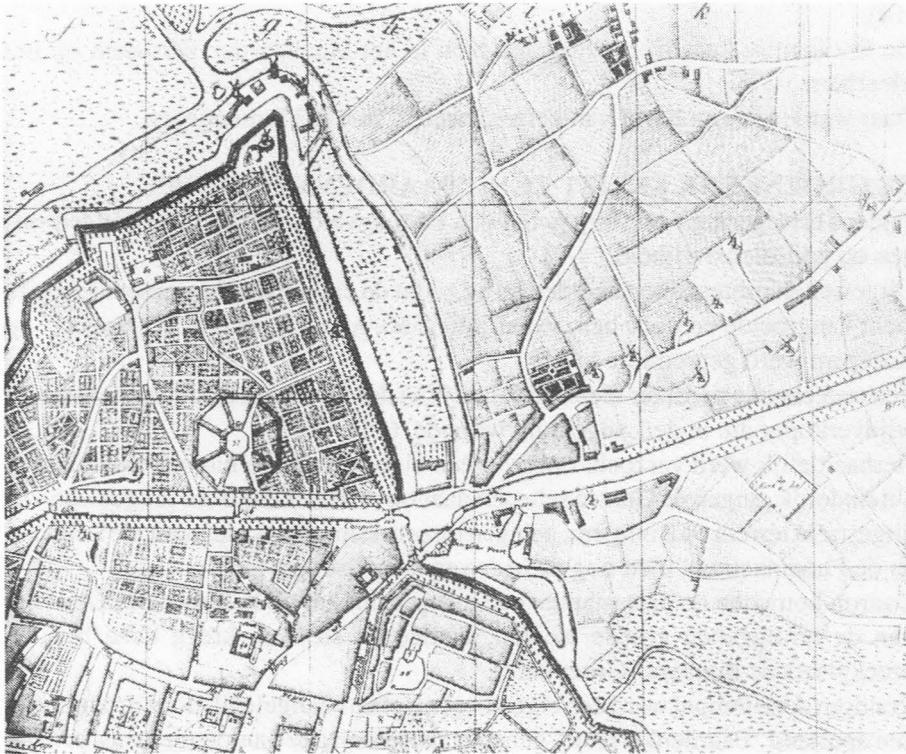

Foto 6. Brugsepoort - Brugsevaart - Brugse Heerweg (rechts). Talrijke molens. Kaart G. Goethals (1796).

vervaardigd, bemerkt men de gotische kerk, de kartuizercellen, de kruisgang, de boomgaard en de moestuinen. (foto 5).

Tot de eerste helft van de zestiende eeuw was "Koningsdal", onder meer om de rustige site en de uitgebreide bibliotheek, bijzonder gunstig aangeschreven en zeker bij de toenmalige intelligentia die daar tijdelijk vertoefden.

Misschien door de familie Vaernewyck, kwam het klooster in het bezit van de Drongense meersen die bij de watermolen (de hoosmolen) aan de Rooigemse Leieoever en de Boergoyenpolders gelegen waren. Ze moesten de molen onderhouden en ze waren bij het beheer van voornoemde polders betrokken. (12). Met de opkomst van het calvinisme te Gent liep het bestaan van "Koningsdal" plots naar zijn einde.

Vanaf juli 1566 predikten de protestanten "buiten de Waalpoort".

In augustus van dat zelfde jaar vielen ze het klooster binnen en brachten er nogal wat schade aan.

Tijdelijk werd het rustiger op Rooigem doch toen de calvinisten als meesters van Gent tot de vernieuwing der stadsversterkingen tussen de Brugsepoort en Einde Were besloten, bleek dat het kartuizerklooster te dicht bij de fortificaties gelegen was. Daarom werd "Vallis Regalis" in 1578 gesloopt. (13). Op het plan van Gent, in 1581 door Guicciardini ontworpen, had deze "Koningsdal" reeds weggelaten. (14).

De Rooigemse kartuizers vestigden zich in het klooster der Tertianen op het Meerhem.

Daar werden ze, op bevel van keizer Jozef II, in 1783 buitengezet.

DE GROENKERK EN HET ZGN. "PAARDENKERKHOF"

Tijdens de regering van Margaretha van Parma werd meer en meer aangedrongen op godsdienstvrijheid.

Uitgeweken protestanten keerden terug zodat de calvinistische gemeenschap te Gent aangroeide en door hen, vanaf juli 1566, o.m. "buiten de Waalpoort" op Rooigem werd gepredikt.

Een succesvolle prediker bleek Nicolaes Van der Schueren te zijn, een vroegere wijnverkoper die in de Langemunt woonde. (15).

Herhaaldelijk werd verzocht om over een eigen tempel te kunnen beschikken. Uiteindelijk gingen de Gentse schepen daar op in. De calvinisten kregen een vrij uitgestrekt terrein op Rooigem, gelegen tussen de huidige Leiestraat, de Leiekaai en de Phoenixstraat, toen nog de heerweg naar Brugge. (16).

Daarop bouwden de protestanten een grote, achtkantige houten kerk. Omwille van de omliggende groene weiden, bomen en struiken kreeg deze bid- en preekplaats de bijnaam "Groenkerk".

Rondom deze tempel werd een eigen begraafplaats aangelegd, door de katholieken spottend "Paardenkerkhof" geheten aangezien deze aarde niet was gewijd. Lang bleef noch kerk, noch begraafplaats bestaan aangezien de Gentse magistraten reeds in maart 1567 alles grondig lieten vernietigen.

MOLENS

Rooigem en haar dadelijke omgeving was landelijk.

Het gebied bestond uitsluitend uit weiden, land- en tuinbouwgrond bij afzonderlijke boerderijen.

Daarenboven telde men er talrijke molens.

Vele stonden aan weerszijden van de heerwegen naar Brugge en Eeklo, o.m. graan-, olie- en slagmolens en een hoosmolen.

Ze waren reeds aangeduid op het "Groot panoramische gezicht op Gent in 1534" en men herkent ze opnieuw op de Goethals-kaart van 1796. (foto 6).

Men bemerkt dat de Sint-Jan Baptistkerk op een vroegere molenberg werd gebouwd. Dat is te zien op het stadsplan van Hondius en Sanderus van 1641. Op het plan van Goethals (van 1796) onderscheidt men duidelijk de plaats van verschillende andere molens.

De korenwindmolen "*De Vliege*" bevond zich op de oude baan van Gent naar Brugge op Rooigem. In 1847 werd die openbaar verkocht.

Een andere windmolen, opgericht op de latere "Vossekoer" in de huidige Reinaertstraat werd waarschijnlijk vòdr 1856 gesloopt, om plaats te maken voor het citeetje.

Op dezelfde heerweg naar Brugge stond de stenen windkorenmolen "*De Rodenberg*". Ook deze werd ca. 1860 gesloopt en door de koer "Bruynooghe" vervangen.

Een andere stenen windmolen was "*Het Grootje*". Ook deze zeventiende-eeuwse knaap werd in 1877 gesloopt om plaats te maken voor een "poortje".

De windmolen "*Macharius*" die op 10 april 1864 openbaar werd verkocht, stond met de molenaarswoning, de stallen en een partij zaailand aan het eind van een weg waarop men, tussen 1881 en '97 de Acaciastraat aanlegde. Die molen was toen reeds vroeger neergehaald. Daarop kwamen de beluiken van de huidige Brunel- en Sikkelsestraat.

Midden de huidige Beukelaarstraat die sinds 1870 bestaat, stond het stenen koren- en stampgemaal "*De Papinne*". Deze bestond tot 1864. Vier jaar vroeger sloopte men "*De Vrede*" die plaats ruimde voor de Abrikoosstraat en haar beluiken.

In 1972 maakte men de korenmolen "*De Slinke*" met de grond gelijk. (17).

En zo waren er nog veel andere, o.m. "*De Roomberg*", korenwindmolen die op 15 augustus 1857 openbaar verkocht werd.

De meeste werden definitief van de kaart geveegd tijdens de (roof)bouwvraag der beluiken of het aanleggen van nieuwe straten op de wijk Brugsepoort, gedurende de gestage bevolkingsaanwinst vanaf de tweede helft van de negentiende eeuw. Door de intrede van de stoommachine in het molenbestand kwam het molenbedrijf trouwens definitief in de moeilijkheden.

Bij de beschrijving van het kartuizerklooster "Koningsdal" werd terloops naar de *hoosmolen* op Rooigem aan de Leiebocht verwezen.

Reeds tijdens de middeleeuwen heeft men, doorgaans met zgn. "wipmolens" (18) geprobeerd het overtollige water uit de meersen en rivierpolders te verwijderen.

Elk jaar opnieuw waren de Boergoyenmeersen aan de Leie gedurende verschillende maanden overstroomd.

Het kunnen de Vaernewycks geweest zijn, als eigenaars van voornoemde meersen, die in de 14de eeuw een houten wipmolen op Rooigem oprichtten om de geregelde wateroverlast op hun gronden tegen te gaan.

Die molen zou kort daarop zijn afgebrand.

Omtrent 1597 was er een houten, achtkantig gemaal opgetrokken dat op zijn beurt in 1701 afbrandde.

Doch in hetzelfde jaar richtte men reeds de huidige, achtkantige molen op : een bovenkruier (met kap en wieken). (19).

In 1866 werd de molen van een stoomtuig voorzien, geleverd door de Gentse werkhuizen Van de Kerckhove (op de Coupure). Een vierkante schoorsteen werd naast de molen gemetseld maar de kap en de wieken werden van de molen verwijderd.

Toen men ongeveer dertig jaar later deze machine door een nieuwe verving, werd tevens het scheprad uitgebroken en kwam er een centrifugaalpomp (vervaardigd bij Phoenix) in de plaats.

Bijna dadelijk na de Tweede Wereldoorlog installeerde men een elektrische aandrijving.

De schoorsteen was overbodig en werd dus maar gesloopt. (20).

Hetgeen tegenwoordig overblijft, is de achtkantige, stenen, afgeknotte piramide van ca. twaalf meter hoogte. (foto 7).

Tijdens de beginjaren van 1980 werd deze molen stilgelegd.

EEN HAVENTJE AAN DE LEIE OP ROOIGEM

Op de kaart van Jacques Horenbault (1619) onderscheidt men aan de Leie niet enkel de "hoosmeulen" maar tevens, rechtover de meersen van "Malem" een plaatselijk haventje. (foto 8).

Toendertijd was er immers druk verkeer te water tussen Drongen en Gent. In de zgn. "haven van Rooigem" legden allerlei boten aan, onder meer deze van de vissers (foto 9) die hun netten trouwens verstelden langs de weg die vrij parallel met de Leie liep en die in de volksmond (en ook een tijdje officieel) de "Nettestraat" heette. (foto 10).

Doch ook de scheepjes van de beerboeren die naar de stad afzakten om er de fecaliën af te halen en de platte boten van de brouwers en de groenteboeren voeren in en uit.

Dat haventje lag tussen de Leie en het begin van de huidige Nekkersputstraat, naam ontleend aan het volksgeloof. Men sprak daar immers van een "Nekkersput", een overblijfsel van voornoemde haven waarin, volgens het bijgeloof nekkers of watergeesten huisden...

Foto 7. De water- of hoosmolen te Rooigem a.d. Leie. (1988).

Foto 8. Links onderaan de haven a.d. Leie; rechts onderaan : Vaernewyck-steengoed. Plan : J. Horenbault. (1619). (S.A.G.-Copyright).

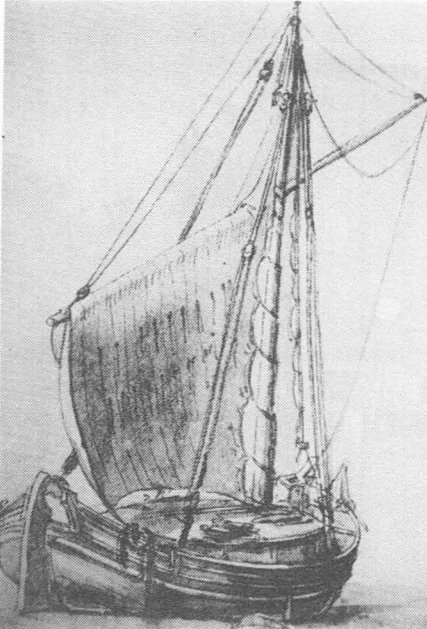

Foto 9. 17de/18de-eeuwse binnenvaartschip op de Schelde en de Leie.

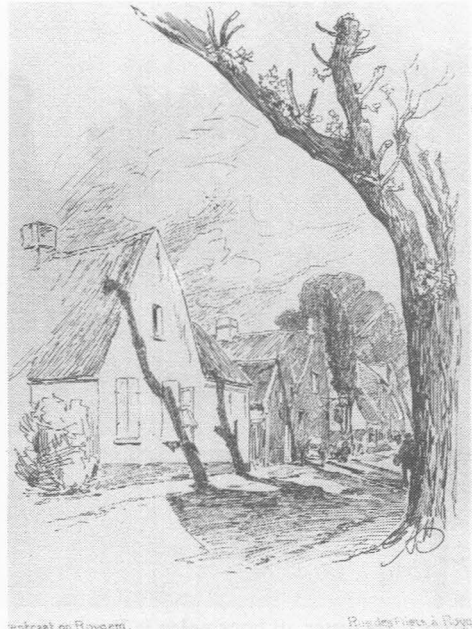

Foto 10. De Nettestraat, door Arm. Heins (litho, einde 19de eeuw). (S.A.G.-Copyright).

HET MOTJE (21)

Het "Motje", een huis met een toren, stond, volgens F. Van den Bemden, in de nabijheid van het Rooigems kartuizerklooster "Vallis Regalis". (22). Aan het eind van de zestiende eeuw gaf de abt van "La Grande Chartreuse", soort "moederhuis" der kartuizerkloosters (te Dijon), de Gentse kartuizers de toestemming sommige delen van hun eigendom op Rooigem te verkopen.

In de zeventiende eeuw verwierf aldus een zekere Gillis Hebberecht bouwgrond, meersen, grachten en dergelijke, plus het "Motje".

Dat gebouw kwam later nog in vele andere handen.

Het stond vermeld op het plan van Gerard Goethals (1796) (foto 6).

Tijdens de negentiende, begin twintigste eeuw kwam de benaming "Het Motje" terug als een bekende guinguette op de hoek van de huidige Rooigemlaan, aanleunend tegen het Malem.

HET "STEENGOED" OF KASTEEL VAN VAERNEWYCK

Het Gentse adellijke geslacht der Vaernewycks was bijzonder beroemd. Hun wapens en banieren werden naast deze van de andere voorname ridders op de torens en vestingen uitgestoken ten teken van hun wapenfeiten bij de bescherming van de stad.

Ridder Jan van Vaernewyck was tijdens de veertiende eeuw baljuw van het Land van Waas.

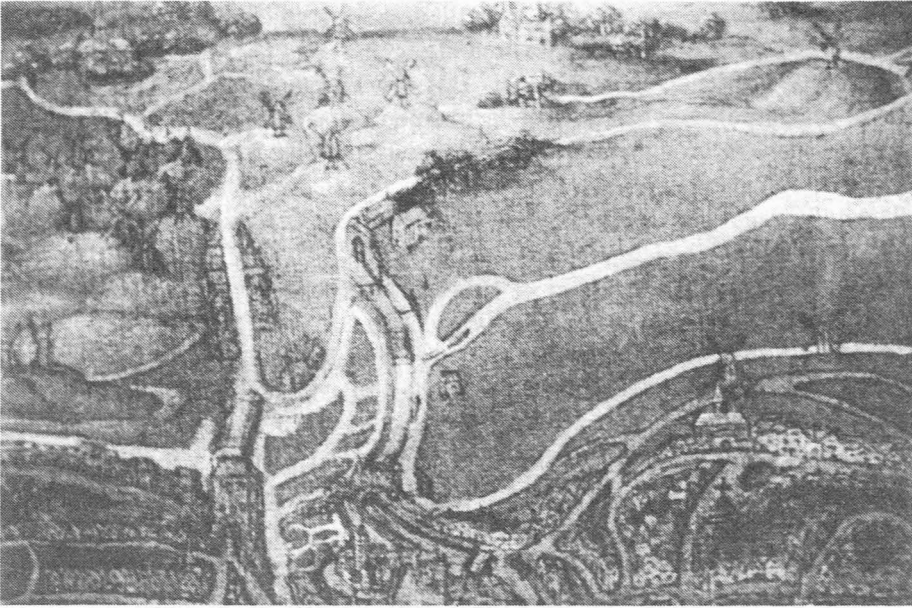

Foto 11. Detail Panoramisch gezicht op Gent. 1534. Bovenaan rechts : het "Steengoed" van Vaernewyck; talrijke molens links en rechts van de heerweg naar Brugge.

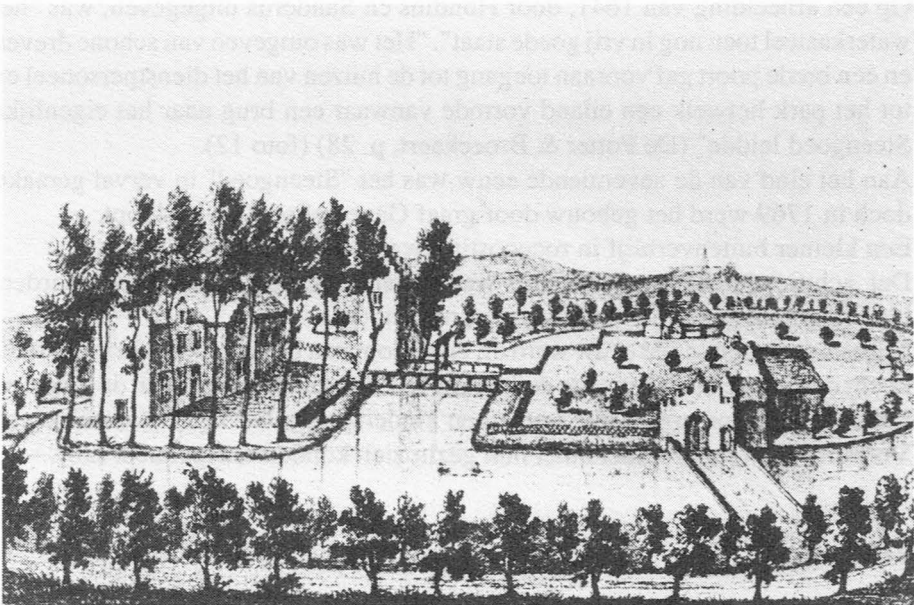

Foto 12. Kasteel Vaernewyck (Het Steengoed), naar de districtkaart door Hondius en Sanderus (1641). (S.A.G.-Copyright).

Het wapen der Vaernewycks bestond uit drie zilveren leeuwen op een veld van sabel. Hun spreuk luidde "Laat varen tijd".

Tijdens de zestiende eeuw was het "Hof van Vaernewyck" gelegen tussen de Baai- en Herpelsteeg aan de Sint-Jacobsnieuwstraat.

Reeds tijdens de vroege middeleeuwen bezat deze rijke familie een heerlijkheid buiten de stadswallen, ontvangen van de Graaf van Vlaanderen. Dat bezit bestond uit landbouwgronden, bossen en meersen die zich over Wondelgem, Mariakerke en Rooigem uitstrekten.

Een deel van 't jaar brachten ze door in het Steengoed, hun buitenverblijf ongeveer te situeren aan de huidige Groendreef.

Aan het eind van de negentiende eeuw verrezen er verschillende fabrieken. Na de Tweede Wereldoorlog bouwde men in dezelfde omgeving de huidige gendarmeriekazerne.

Gedurende vele eeuwen was het er goed wonen : rustig, gezond, uitstekend geschikt voor de jacht en dicht bij de belangrijke heerweg van Gent naar Brugge. (foto 11).

Al ging het bezit in andere handen over, de naam van het kasteel veranderde niet. Tijdens de voltooiing van de Brugsevaart werden de gronden die bij het Steengoed hoorden, in twee gesneden.

Op Horenbaults "Plan van Gent" (1619) (foto 8) was de ligging van het kasteel duidelijk te zien. Ook de splitsing der gronden aangezien de werken aan het kanaal aan de Gentse zijde, op dat moment reeds tot aan de Lievebocht voltooid waren. (23).

Op een afbeelding van 1641, door Hondius en Sanderus uitgegeven, was "het waterkasteel toen nog in vrij goede staat". "Het was omgeven van schone dreven en een brede poort gaf vooraan toegang tot de huizen van het dienstpersoneel en tot het park hetwelk een eiland vormde vanwaar een brug naar het eigenlijke Steengoed leidde" (De Potter & Broeckaert, p. 28) (foto 12).

Aan het eind van de zeventiende eeuw was het "Steengoed" in verval geraakt, doch in 1769 werd het gebouw door graaf Gage gekocht en gesloopt.

Een kleiner buitenverblijf in rococostijl kwam in de plaats. (24).

Dat achttiende-eeuwse kasteeltje was rijkelijk omringd van boomgaarden, bloemperken, groenten- en hoveniersstroken. (25).

Tijdens de negentiende eeuw werd dit eigendom van bloemist Carlier en in 1912 kocht de Gentse socialistische coöperatieve "Vooruit" een deel van de grond en richtte er een zomertuin met priëlen en kinderspelen, het zgn. "Kasteeltje van Vooruit" in, waar arbeiders met hun gezin zich konden ontspannen. (26).

VOETNOTEN

1. Gysseling, M., Gent's vroegste geschiedenis in de spiegel van zijn plaatsnamen, Gent, 1954, p. 71.

2. Gysseling, M., op. cit., p. 36.
3. Gysseling, M., op. cit., p. 32.
4. Van Severen, G., Gent, vroeger en nu. Een en ander over de Brugse Poort, Gent, 1977.
5. Tijdens grondwerken, uitgevoerd in de omgeving, aan het kruispunt bij de Contributiestraat, stootte men in 1965 en in 1979 op de vroegere funderingen van de "tweede" Brugsepoort.
6. Destanberg, D., Gent onder Jozef II, Gent, 1910, p. 13.
7. Later werd ze, naar de bijgelegen textielfabriek, de "Lysbrug" genoemd.
8. Destanberg, D., op. cit., p. 198.
9. Brebels, J., Verleden van huize Sint-Jan de Deo te Gent, Gent, 1974.
10. De Grauwe, J., Histoire de la Chartreuse du Val Royal à Gand, Salzburg, 1974.
11. Een straat die in de Rooigemlaan uitkomt, verwijst naar dat toponiem, "Koningsdal".
12. Denewet, L., *Molenecho's*, Geschiedenis, techniek en terminologie van de poldermolens, 12e jrg., nr. 1 (1984), p. 122.
13. Brebels, J., op. cit., p. 28.
14. Fris, V., Plans de Gand. Introduction aux documents topographiques publiés par la Commission des Monuments de la Ville de Gand, Gand, 1920, p. 32.
15. Decavele, J., *Brochure van de Kredietbank*, Het Toreken op de Vrijdagmarkt te Gent, Gent, 1986.
16. Op die plaats kwamen later de Phoenixwerkhuisen, nu een verkooppunt van auto's.
17. Vandenbroucke, (E.H.) J., op. cit., s.p.
18. Bauters, L., Eeuwen onder wind en wolven, Gent, 1985, p 465.
(Een wipmolen is een soort kleine windmolen die vrijwel uitsluitend als pompmolen, via een scheprad, werd gebruikt. Tijdens het malen stond deze molen nogal te wippen...).
19. Denewet, L., op. cit., p. 23-25.
20. Denewet, L., op. cit., p. 101.
21. Motje : genoemd naar een aardheuvel waarop het huis oorspronkelijk stond?
22. Van den Bemden, F., *Bulletijn der Maatschappij van Geschiedenis en Oudheidkunde te Gent*, Recherche sur l'emplacement du couvent des Chartreux à Royghem, Gent, 1901, IV, p. 165.
23. Decavele, J. en De Herdt, R., Gent op de wateren en naar zee, Antwerpen, 1976, p. 82.
24. Van Aerde, R., *Ghendtsche Tydinghen*, De Rijkswachtkazerne Groendreef, 1987, I.
25. Decavele, J., *Toerisme in Oost-Vlaanderen*, Rooigem, 1977, I.
26. Een zijstraat van de Brugsesteenweg heeft de naam van "Marcus van Vaernewyck", de 16de-eeuwse dichter-historicus en afstammeling van de Gentse patriciërsfamilie.

Lode HOSTE
('t vervolgt)